

Lluís J. Guia Marín*

A LA CERCA DE L'HORITZÓ:
LA NOBLESA VALENCIANA I L'AMBAIXADA
DEL SENYOR DE BORRIOL DE 1654

És fàcil de constatar que durant el segle XVII la noblesa valenciana va haver de superar un munt de dificultats inherents als esdeveniments que el País Valencià va conèixer en aquesta centúria. Dificultats que diversos historiadors¹ han posat de manifest i que no foren provocades exclusivament per l'expulsió dels moriscos i les conseqüències que es derivaren als senyorius valencians i entre els sectors privilegiats de les ciutats, o pel clima de confrontació social que afectà amples zones del País i que va culminar amb la Guerra de Successió. Aquestes dificultats estaven íntimament lligades al procés d'integració de la pròpia noblesa, com a grup social dominant, en l'aparell d'una monarquia, que, cada cop més, volia esdevenir absoluta. Una monarquia que havia d'afrontar constantment, en el seu camí per a ser ho, l'existència de diversos marcs jurídics i polítics als seus dominis; en conseqüència, havia de cercar fórmules "transitòries" que permeteren l'afirmació progressiva del seu poder al temps que respectaren, en major o menor grau, aqueixa diversitat institucional, que no podia eliminar.

* Universitat de València.

¹ En la historiografia sobre el tema cal destacar: J. Casey, *El regne de València al segle XVII*, Barcelona 1.979; E. Ciscar Pallarès, *Moriscos, nobles y repobladores. Estudios sobre el siglo XVII en Valencia*, València 1993, i M. Ardit Lucas, *Els homes i la terra al País Valencià (segles XVI-XVIII)*, Barcelona 1993.

La particular estructura social i política del Regne de València, en el marc de l'antiga Corona d'Aragó i al si de la Monarquia Hispànica, esdevenia també un escenari propici per a evidenciar les contradiccions d'uns grups socials dominants que pretenien continuar sent-ho i que, per aconseguir-ho, es veien abocats a optar entre una incontestable i "productiva" adhesió a la Corona o continuar exercint el seu paper preeminent, i "reivindicatiu" des de les instàncies locals. Pecaríem, però, d'esquemàtics si limitarem la qüestió a una divisió de caràcter polític entre els grups nobiliaris amb la fàcil temptació de caracteritzar-los pel seu major o menor grau de "fidelitat" respecte a llurs "responsabilitats" nacionals envers el País. La complexitat dels interessos en lloc invalida, de entrada, una lectura tant atractiva; cal considerar que les causes de les divisions i enfrontaments interns no eren unívokes, i ni tant sols les actituds dels seus protagonistes es mantien sempre arreglerades en la mateixa posició. El que sí que és cert és que, a les acaballes del règim foral, existia una forta divisió interna dels grups dominants i en particular de la noblesa. Evidentment aquesta divisió no era nova, i s'embranchava, si mes no, amb el mon dels bàndols, la influència dels quals s'havia fet sentir en la societat valenciana des de l'època medieval i encara perdurava al segle XVII.² El que sí que caldria destacar és la persistent irrupció en aquest mon dividit de l'influència de la monarquia i dels seus poders delegats, és a dir l'Audiència i els virreis.

² Sobre el bandolerisme valencià, a banda de les obres de J. Casey (*La crisi general del segle XVII a València (1646-1648)*, Castelló de la Plana 1970; *El regne de València al segle XVII*, Barcelona 1.979, i *Bandos i Bandidos en la Valencia Moderna*, "Homenatge al Doctor Sebastià García Martínez", València 1988, pàgs. 407-421) i de S. Garcia Martínez (*Valencia bajo Carlos II. Bandolerismo, reivindicaciones agrarias y servicios a la monarquía*, Villena 1991, i *Bandoleros, corsaris i moriscos*, València 1980) cal destacar: R. Narbona Vizcaino, *Malhechores, violencia y justicia ciudadana en la Valencia bajomedieval (1.360-1.399)*, València 1990; Mª D. Salvador Lizondo, *Los virreinos de los duques de Maqueda y de Segorbe (1.553-1.563). Configuración del bandolerismo, presión islámica y problemática de sus gobiernos*, València 1986. M. Vila Lopez, *Bandolerismo y Piratería (1635-1645) en el reino de Valencia durante el reinado de Felipe IV*, València 1984; L. J. Guia Marín, *Rebels i marginats en el segle XVII valencià*, en "La Segona Germania", València 1994, pp. 65-91; *Dissidència política i repressió social al País Valencià a mitjan segle XVII*, en "Saitabi", XXXIV (València 1984), pp. 105-124; i *Bandoleros, rebeldes y marginados: Mateu Vicent Benet y las bandositas valencianas*, Actes de "Banditismi Mediterranei, secoli XVI-XVII a cura di Francesco, Monconi Convegno Internazionale", Fordongianus-Samugheo, Itàlia, 4 i 5 d'octubre de 2002, Roma 2003, pp. 87-106; R. Ferrero Micó, *Bandosidades nobiliarias en Valencia durante la época foral*, en "Saitabi", XXXV (Valencia 1985), pp. 95-110; J. Català, *Violencia nobiliaria y orden público en Valencia durante el reinado de Felipe III. Una reflexión sobre el poder de la nobleza y la autoridad de la monarquía*, en "Estudis", 20 (València 1994), pp. 105-119, i, *Consideraciones sobre el proceso de pacificación de la nobleza valenciana*, en "Studia Historica", 14 (Salamanca 1996), pp. 155-172; i E. Salvador Esteban, *Bandos y fórmulas de solidaridad. La instrumentalización de la rivalidades de los poderosos por la Corona*, en "XVII Congrés d'història de la Corona d'Aragó", Barcelona-Lleida 2000.

Irrupció que va adoptar diverses vessants, des de l'augment de la repressió sobre tots els que es mantenien fora de la nova legalitat fins a la implicació més o menys directa en aquest món de parcialitats i clienteleles per tal de utilitzar les seues pròpies armes. De tal manera que la monarquia es va valer d'aquells que de manera esporàdica estaven més a prop dels seus interessos contra aquells altres que podien oferir una major resistència; de vegades, però, ni tant sols es podria trobar aquesta justificació, la pròpia "feblesa" del poder de la monarquia l'obligava a cercar el suport de qualsevol grup que li assegurés una posició preeminent i una major acceptació a les seues demandes. En definitiva la monarquia no feia més que augmentar les contradiccions internes i afeblir la capacitat de resistència de tota una societat que "s'oposava" (en la mesura que feia servir i gaudia d'un marc jurídic i polític propi) a la consolidació d'un poder absolut. Aquest fenomen no era tampoc recent, donat que venia fent-se evident des del segle XVI, al remat, però, havia fet forat i una part significativa dels grups privilegiats s'arreglerava cada cop més en posicions d'absoluta adhesió als interessos monàrquics per tal de mantenir i acréixer els seus privilegis.

Possiblement en la difícil travessia del segle XVII la noblesa valenciana va protagonitzar grans transformacions. Entre elles caldria destacar el progressiu allunyament dels grans nobles, vinculats familiarment a cases nobiliàries foranes, respecte a la petita noblesa molt més arrelada o condicionada per les fronteres del País. Una petita noblesa que monopolitzava de fet, i per omissió d'aquests grans nobles, les reunions del braç militar. El seu protagonisme es feia més transcendent en una centúria que sols va conèixer tres reunions de corts i en la que per tant adquiriren una relativa importància, especialment en la segona meitat del segle XVII, les reunions estamentals.

En mes d'una ocasió s'ha posat de manifest la vitalitat d'aquestes reunions i especialment de les juntes d'electes per estaments que sovintejaran en el període, enriquint el panorama institucional del Regne de València vespres de la seua desaparició³. En aquest panorama institucional el braç mili-

³ Davant dels llargs intervals entre corts, els estaments de cadascun dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó necessitaren cercar formules de coordinació o simplement de relació amb la Corona. En el cas del País Valencià aquestes formules adquiriren una relativa intensitat des de mitjans del segle XVI, possiblement en la mesura que l'absentisme reial es feia cada vegada més evident. Així els estaments intentaran la consolidació de fòrums permanents de reunió i com a segon pas establir una connexió amb la monarquia per a superar l'obstacle geogràfic de la distància i l'obstacle polític de les autoritats delegades, virreis i audiència. Sempre cercant la reproducció de les funcions de corts, encara que fos fora del seu àmbit, i sense que aquestes perden teòricament la preeminència política i jurisdiccional que tenien. No vaig a insistir en els detalls d'aquest canvi, sols recordar el que ja vaig compendiar en el Congrés sobre les Corts a Catalunya (L. J. Guia Marín, *Les corts valencianes a l'Edat Moderna. Les corts de 1645*, en

tar encapçalava normalment la majoria de les iniciatives que en nom de tot el regne es duïen a terme; no de bades la Junta de Contrafurs, presentada de vegades, i de manera exagerada, com el paradigma de la “vitalitat foral” durant el regnat de Carles II, havia estat creada a les corts de 1.645 per iniciativa del braç militar⁴. No cal menysprear, però, la importància que, en el panorama polític del País i especialment en les relacions entre la monarquia

“Les corts a Catalunya”, Barcelona 1991, pp. 282-289). En el fons de la qüestió, tal i com jo proposava en aquest treball (he de reconèixer que amb un excessiu entusiasme), estava la progressiva importància institucional de les reunions estamentals; qüestió aquesta que amb posterioritat ha motivat altres treballs (V. Gimenez Chornet, *La representatividad política en la Valencia foral*, “Estudis 18”, València 1993, pp 7-28, i E. Salvador Esteban, *Un ejemplo de pluralismo institucional en la España Moderna. Los estamentos valencianos*, en “Homenaje a Antonio Bethencourt Massieu”, Seminario de Humanidades Agustín Millares Carlo pp 347-348), que han estat analitzats recentment per Ernest Belenguier amb gran encert (*La Monarquía Hispánica desde la perspectiva de Cataluña*, en “Idea de España en la Edad Moderna”, València 1998, pp. 9-35). Darrerament ha aparegut un altre treball sobre els estaments valencians de Maria Isabel Lorite Martínez, *La presencia de las cortes en las Juntas estamentales valencianas durante el reinado de Fernando el Católico*, en “Saitabi”, 50, València 2000, pp. 29-44, que es centra fonamentalment en les reunions estamentals relacionades amb la celebració de corts.

Caldria afegir, però, que aquesta preeminència institucional fou “consentida”, i podríem dir que “potenciada”, per la monarquia per que no va assolir fites de poder polític efectiu, i també caldria relativitzar la dicotomia Diputació *versus* Juntes d'estaments donat que tot plegat mantenien una estreta correspondència i uns no podien funcionar en molts casos sense els altres. Potser caldria aprofundir en la idea de que tots pertanyien en definitiva al “General” del regne.

Sens dubte Mateu exagera al considerar-les una particularitat valenciana, i sense manifestacions a la resta dels països de la corona. Diversos investigadors han constatat que es una tendència més general (cal esmentar els treballs de N. Sales, *Instituciones políticas catalanes en vigílies de la seva abolició: una tasca historiogràfica urgent. La reedició de la compilació de constitucions de 1.588-1.589*, *La publicació dels processos de cort de 1.585-1.705*, en “Pedralves”, 13-I (1993), pp.275-279; M. Pérez Latre, *Juntes de Braços i Diputació del General (1.587-1.593): “Un presidi de Cavallers conspirants contra sa magestat?”*, en “Pedralves”, 13-I (1993), pp. 281-298; J.L. Palos, *Catalunya a l'imperi dels Austriacs*, Lleida 1.994, pp. 360-380. Cal esmentar també la tesi doctoral de M. Pérez Latre: *Diputació i monarquia. El poder polític a Catalunya, 1.563-1.599*, Barcelona 2.001, pp. 224-242) i que això provocarà reaccions de la monarquia, aparentment (cal insistir en aquest caràcter aparent) de signe divers.

Tomant a Mateu les seues paraules son veritablement lapidàries: “*Por otra parte el Reino se junta, mediante los estamentos, siempre que es necesario, aunque no con tanta solemnidad como en Cortes...y así se hecha de ver en lo que tenemos especialidad conocida*” (L. Matheu y Sanz: *Tratado de la celebración de cortes generales del reino de Valencia*, Madrid 1677, p. 118. L'editorial París-València va realitzar una edició facsímil en València en 1982. Així mateix l'Ajuntament de València ha publicat de nou, una edició facsímil, amb motiu de la festa del 9 d'octubre de 2.002. Acompanya l'edició una introducció de Nicolàs Bas Martín). Sens dubte és possible que hi hagués una part de raó en Mateu, i no és l'existència de juntes de braços o d'estaments, sinó la seua relativa freqüència durant el segle XVII.

⁴ L. J. Guia Marín: *Cortes del reinado de Felipe IV. Cortes valencianas de 1645*, València 1984, furs 14 al 28, pp. 213-219.

i el regne de València, varen tenir els grans municipis de la jurisdicció reial, especialment la capital, malgrat l'eclipsi⁵ que en molts aspectes patien. Precisament la monarquia jugarà amb aquesta variable per tal d'aconseguir més ràpidament les seues demandes, no dubtant en aprofitar les esclertes d'una estructura institucional, que, políticament, no oferia uns únics i únics interlocutors.

La darrera ocasió en que els estaments valencians, constituïts en braços, varen oferir una imatge coordinada en nom de tot el regne va ésser a les corts de 1.645; després, i fins l'abolició del règim foral, les juntes d'electes serien normalment les que "parlamentarien" amb el monarca i els seus delegats sobre qualsevol qüestió d'interès comú. Aquest comportament institucional no trencava amb el passat, era llarga la tradició de l'existència de les juntes de braços fora de corts i del nomenament d'electes per constituir comissions de coordinació. Cal precisar que les corts de 1.645 no havien inventat res (des del punt de vista dels mecanismes per a la constitució de juntes d'electes) quan aconseguiren la institucionalització de la Junta de Contrafurs, i encara menys quan posaren en marxa la Junta del Servei per a reclutar tropes, donat que ja s'havien constituït aquests tipus de juntes quan s'organitzaren lleves a principis de la dècada dels quaranta. El que sí que s'evidenciaria en la segona meitat del segle XVII, i en part a causa de les pròpies corts de 1.645, fou que la màxima assemblea representativa va passar a ser innecessària des de la perspectiva, i opinió, de la monarquia i els seus delegats. Per contra no ho consideraven així els membres dels estaments, que amb molta freqüència apel·laran a la necessitat, o confiaran en la imminència, d'una convocatòria de corts.

Sens dubte, durant la guerra de Catalunya, València havia estat un regne lleial, això, però, no va significar cap tracte de privilegi ni cap recompensa generalitzada per als seus grups privilegiats. Per contra, la gràcia reial no es va prodigar més enllà d'un repartiment selectiu de privilegis i mercès que no donaren satisfacció a les ambicions i expectatives de promoció d'uns grups socials que malgrat tot s'havien mantingut fidels. Moltes de les concessions sol·licitades a les corts de 1.645 tardaren en concretar-se i quan varen arribar ho feren de manera discriminada, provocant la frustració de molts i augmentant els enfrontaments interns entre els "particulars". De tal manera que s'afegien nous elements a la llarga i complexa llista de causes que cal considerar per explicar els enfrontaments entre les famílies privilegiades i al remat per donar una explicació convincent a la pervivència del món de les parcialitats a la ciutat de València. A més, la intromissió dels poders delegats en la xarxa de relacions dels grups privilegiats, adquiriria una major dimen-

⁵ Casey, *El regne*, passim.

sió ja que alguns virreis no es mantingueren neutrals en els nombrosos litigis de successió de la noblesa. Aquests plets i els seus resultats foren aprofitats convenientment per una autoritat virregnal que al seu torn podia tenir interessos més o menys directes en el litigi. Al remat acabaran per condicionar l'adscripció de les diverses branques d'una mateixa família als bàndols enfrontats en la Guerra de Successió⁶.

És evident que la política de la monarquia havia de tenir una unitat d'acció, independentment que aquesta s'hagués d'aplicar en la recuperada Catalunya o als fidels regnes de València o Sardenya. Conseqüentment no anava a donar cap concessió que pogués posar en qüestió no ja el poder reial, si no ni tant sols la anecdòtica preeminència de qualsevol autoritat delegada. Precisament la consolidació de la preeminència política i protocol·lària de la institució virregnal fou un element important, malgrat que no necessàriament aquesta preeminència es corresponia amb una autoritat efectiva. Molt lluny estaven els virreis del poder que gaudirien els capitans generals del XVIII, però com a mínim eren un referent d'obligada atenció per als estaments. Entre aquests virreis destaquen personalitats com la del duc de Montalto, En Lluís Guillem de Montcada⁷, que ostentà el càrrec durant gran part de la dècada del cinquanta del segle XVII.

En més d'una ocasió he destacat la importància que varen tenir, des de la perspectiva de les relacions de la monarquia amb el regne de València, aquests anys immediatament posteriors a la guerra de Catalunya⁸, i en els quals sovintejaren conflictes amb tots i cadascun dels elements i institucions que conformaven la societat estamental. Conflictes que no sols es produïren contra els virreis, si no que també generaren una forta divisió interna entre els grups privilegiats. Malgrat aquesta divisió interna, cercada i potenciada per les autoritats delegades de la monarquia, foren nombroses les manifestacions col·lectives de disconformitat amb el discurs del esdeveniments. Manifestacions que promouran els estaments, conjuntament o en solitari, i

⁶ Sobre aquesta qüestió J. A. Chiquillo Pérez, *La nobleza austracista en la guerra de Sucesión: algunas hipótesis sobre su partición*, en "Estudis 17", València 1992, pp. 115-147

⁷ Sobre la gestió d'aquest virrei vid. J. Mateu Ibars, *Los virreyes de Valencia, Fuentes para su estudio*, València 1963, i *Los virreyes de Cerdeña. Fuentes para su estudio*, Padova 1964-1968; L. J. Guia Marín, *Los estamentos valencianos y el duque de Montalto. Los inicios de la reacción foral*, en "Estudis 4" (València 1975), pp. 129-145; *Els virreis i la pràctica del govern: Serveis a la monarquia i ordre públic a València i Sardenya a mitjans segle XVII*, en "Storia della Corona d'Aragona. XIV Congreso Internacionale", pp 181-196, Roma 1997.

⁸ A banda dels treballs citats a la nota 2 cal destacar, *Los estamentos* (vid nota precedent) i L. J. Guia Marín, *La Junta de Contrafurs. Uns inicis conflictius*, en "Saitabi", XLII (València 1992), pp. 33-45. i *Autonomia municipal, poder normativo y autoridad regia en el reino de Valencia (siglo XVII)*, en "Sardegna e Spagna. Citta e territorio tra medioevo et età Moderna", Roma 2.001, pp. 59-68.

que se plasmaren en sengles ambaixades trameses a la cort. Unes ho foren en nom dels tres estaments del regne, com la d'En Francesc Ferrer en nom de la Junta d'electes del servei de les corts de 1.645, o les lliurades per la Junta de Contrafurs entre les que cal destacar una de les més emblemàtiques, la del senyor de Gilet de finals de la dècada dels cinquanta. Altres ambaixades tingueren un menor abast, sense que puguem afirmar la seua menor o major importància⁹. Entre aquestes sobresurt la remesa per part de la ciutat en 1.656 al front de la qual estigué el Jurat en Cap Francesc Llorens¹⁰, o la que és objecte d'aquest treball i que fou encapçalada per En Pere Boil d'Arenós, Baró de Boil i Borriol¹¹ en nom de l'estament militar.

⁹ La tradició d'organitzar ambaixades a la cort estava molt arrelada als diferents Països de la Corona d'Aragó, i per tant també entre els estaments valencians. Una vegada més Mateu insisteix en el que per a ell es una particularitat valenciana, encara que en aquest cas considera que seria més convenient als interessos de la corona no organitzar-les (Mateu, *Tratado*, capítol XIX). Els mecanismes de gestació i materialització havien tingut tradicionalment un reflex en la legislació, de tal manera que a les Corts de 1645 s'introduiran les darreres novetats, en aquest cas encaminades a preservar el que per als estaments era un dret irrenunciable. (vid. nota 4).

Sobre la menor o major transcendència o importància de cascuna d'aquestes ambaixades seria molt aventurat fer qualsevol afirmació. Per contra al estar organitzades de manera espontània segons el curs dels esdeveniments i en funció dels interessos dels seus organitzadors, han deixat un rastre molt desigual en la documentació conservada en cascan dels Arxius. Si sols tenim en compte els arxius locals (municipal o del regne), i ignorem el Arxiu de la Corona d'Aragó, podrien extraure una falsa idea del nombre d'ambaixades que s'organitzaren i especialment del nivell de preocupació que cascuna d'elles generaren entre els membres del Consell d'Aragó. A més si sols mirem la documentació d'un arxiu, encara que aquests fou el de la Corona d'Aragó, un expedient "arrodonit" pot fer-nos considerar que estem davant d'un fet extraordinari. Tanmateix hem de pensar que son extraordinàries en tots els casos, doncs totes elles pretenien eixir al pas de la transgressió, normalment per part de les autoritats delegades de la monarquia, de les normes jurídiques i polítiques que regien la vida pública i privada. El seu conjunt dona fe de l'existència d'uns mecanismes relativament sòlids, si ho comparem amb la veïna Sardenya, de defensa dels privilegis de la societat estamental.

Algunes d'aquestes ambaixades han merescut l'atenció dels investigadors de manera monogràfica o en el context d'un estudi més extens. Entre els treballs dignes de menció cal destacar els de S. García Martínez i de J. Casey ja esmentats a la nota número 2, en els que analitzen respectivament l'ambaixada del senyor de Gilet de 1655-56, i les ambaixades de la Ciutat en la dècada anterior. Així mateix he de mencionar els meus treballs citats a la nota 8 i el treball de C. Pérez Aparicio: *Centralisme monàrquic i resposta estamental: l'ambaixada valenciana del senyor de Cortes (1667-1668)*, en "Pedralves", 13-I, Barcelona 1993, pp. 327-353.

¹⁰ L. J. Guia Marín, *Poder Municipal y Poder del Rei. L'Ambaixada de F. Llorens*, en "XVII Congrés internacional d'Història de la Corona d'Aragó: El mon urbà a la Corona d'Aragó. Del 1137 als decrets de Nova Planta". Barcelona - Lleida, IX de 2000, Barcelona 2003, volum III, pp. 403-410.

¹¹ Pere Boil d'Arenós i Mercader (1617-1688), 11é baró de Borriol i 10é de Boil i senyor d'Alfafar, Massanassa i Paiporta, era net d'Antoni Boil (mort en 1609), 10é baró de Borriol i 9é de Boil i de Francesca Mercader i Vives. Estava casat amb Maria Teresa de Fenollet, neboda d'un canonge de la Seu de València. Havia participat a les Corts de 1645 i des de l'arribada de Montalto al virregnat s'havia distingit per la seua oposició a les maneres del duc.

Paral·lelament al conflicte entre el virrei Montalto i els estaments valencians amb motiu de la continuïtat i renovació dels serveis militars que venien aportant-se des d'abans de l'inici de la guerra de Catalunya, l'estament militar havia acumulat un munt de greuges, alguns fins i tot s'havien generat abans, durant la guerra, i entre ells destacava, la marginació que la noblesa havia sofert respecte a les funcions que tradicionalment consideraven com a pròpies, tal era el cas del comandament militar de les tropes que al servei de Felip IV actuaven en la frontera del regne¹². Ara, finalitzada la contesa a Catalunya, encara que no la guerra amb la monarquia francesa, l'estament militar, cercant un protagonisme que li era sistemàticament negat, enviarà al senyor de Borriol com ambaixador. No deixava de ser una ambaixada atípica, doncs el mecanisme normal era que qualsevol denuncia es fes a través de la Junta de Contrafurs, i per tant amb la participació de tots tres estaments. La pròpia divisió interna de la societat estamental, hàbilment instrumentalitzada pel virrei, provocaria que els altres dos estaments, l'eclesiàstic i el reial, s'inhibiren, deixant a soles als nobles en la seua protesta.¹³ Aquest fet era també el reflex de la complexitat institucional valenciana, que no havia delegat plenament la seua representació política en els Diputats de la Generalitat, i per tant un estament o una ciutat important com València, podien arrogar-se la representació de una part rellevant de la societat, tant

Formava part de tot un grup de nobles, relativament el més nombrós, que no acabava d'aconseguir un reconeixement als seus mèrits i per als quals les corts de 1645 havien significat com a mínim una frustració personal. Aquest reconeixement tardaria prou en arribar i en part degut als esdeveniments ocorreguts durant el virregnat de Montalto. Proposat per la Ciutat per a ser insaculat en 1663, la seua candidatura no seria acceptada per la monarquia fins 1665 (A. Felipo Orts, *Insaculación y élites de poder en la ciudad de Valencia*, València 1996, pp. 67). En 1668 fou nomenat cap de taula del Portal Reial, i finalment, en 1670-71, seria elegit Jurat. Fou majordom de Don Joan Josep d'Àustria i decidit partidari d'aquest durant el seu cop d'estat (Chiquillo, *La nobleza*, pp. 128-129). A partir d'aleshores li vindrien els màxims reconeixements. En 1675 seria nomenat Portantveus de General Governador de Oriola, i finalment, en 1680, li arribaria el tant anhelat títol de marquès. En aquesta mateixa data entraria a formar part de l'Audiència valenciana, com a conseller de capa i espasa, per privilegi de 13 de novembre (T. Canet Aparisi, *La magistratura valenciana (s. XVI-XVII)*, València 1990, p. 182). Allí exercirà normalment (Vid. S. Garcia Martinez, *Valencia*, pp. 374-377) fins la seua renúncia en favor del seu fill (Chiquillo, *La nobleza*, p.129). Segons Teresa Canet el seu fill Antoni no accediria al càrrec fins 1694 i romandria en ell fins 1.702 (Canet, *La magistratura*, p. 184).

¹² Precisament el comandament militar de les tropes reials radicades en la ratlla de Catalunya serà un dels motius de conflicte més greu entre els estaments valencians, especialment el militar, i la monarquia en els darrers anys de la guerra. (Guia, *Cortes*, pàg. 190)

¹³ “...pero el Duque con deseo de embarcarla (l'ambaixada) por medio de diferentes Ministros, y aliados suyos, solicitó y consiguió con el Braço Eclesiástico, y Real, no concurrissen con la resolución del Militar, para que con esto no se pudiesse valer de la bolsa de la Diputación” (Arxiu de la Corona d'Aragó, A.C.A., Consell d'Aragó, C.A., lligall 662, document 49/2, Memorial de l'Estament Militar i en el seu nom d'En Pere Boil d'Arenós, Senyor de Borriol, a partir d'ara esmentat com *Memorial...*).

quantitativament com qualitativa. Tenia també una conseqüència, i era de tipus econòmic, ja que els nobles al decidir la seua iniciativa en solitari no podien gaudir d'un finançament a càrrec de les rendes de la Generalitat, havent de sufragar les despeses de l'ambaixada a costa dels seus bens particulars.

Tanmateix l'ambaixada fou decidida¹⁴ i finalment Borriol va presentar un memorial amb tots el greuges rebuts per la noblesa¹⁵. L'estructura del memorial no s'apartava gaire de la literatura a l'ús, i abans de sol·licitar l'emparo del rei recordava tots els serveis que la noblesa havia donat a la monarquia especialment des de les corts de 1.626. No sols havien estat serveis de tipus militar, enumerats exhaustivament, si no de caire "polític" al permetre la transgressió dels furs per tal de neutralitzar la influència dels bàndols¹⁶. Una trajectòria que dissortadament, segons els nobles, s'havia truncat amb l'accés del duc de Montalto al govern virregnal¹⁷. Precisament amb ocasió de la

¹⁴ En octubre de 1653 ja s'havia plantejat aquesta possibilitat en el marc de les protestes per la repressió efectuada sobre el Comte del Real, els germans Ferrer i Don Cristoval Çanoguera, sogre del senyor de Cortes, (vid. Guia, *Los estamentos*..). El virrei informà puntualment de les manifestacions fetes per diversos nobles (El Senyor de Gilet, El Senyor de Cortes, Don Antoni de Roxas, El Senyor de Borriol, Don Antoni de Cardona, futur marquès de Castellnou, Don Lluís Mercader, etc) en les reunions de l'estament militar per tal que s'organitzés una ambaixada de protesta al rei. El confident del virrei era el Comte de Cervelló, que rebia abans de cascuna reunió ordres de Montalto per tal de sabotejar les propostes dels seus companys d'estament. (A.C.A., C.A., llig. 568, doc.4/64, virrei al rei, 28-X-1653). Finalment l'ambaixada no seria aprovada, i s'aplaçarien les reunions fins l'elecció d'un nou síndic de l'estament, prevista per a finals d'any (vid. notes 30 i 31). A principis de l'any següent, i aprofitant la absència o la no bel·ligerància dels confidents del virrei, l'estament decidiria reprendre la idea. Així l'estament militar comunicava el nomenament de Borriol com ambaixador el 5 de febrer de 1654 (A.C.A., C.A., llig. 662, doc. 49/5, estament militar al rei).

¹⁵ El memorial es va presentar imprès. La còpia que es conserva a l'arxiu de la Corona d'Aragó té una nota final manuscrita que donava fe del seu contingut i de les intencions dels nobles, "*Señor, el estamento militar del Reyno de Valencia refiere lo que ha servido a Vuestra Magestad en diferentes ocasiones y los malos medios de que ha usado el duque de Montalto desde que entró en aquel gobierno con fin de desacreditar los cavalleros que concurren en él y suplica no habiendo cumplido con las funciones y cortesia que los virreyes sus antecesores y suplica a Vuestra Magestad mande que se haga aberiguación de todo y contando ser cierto lo que representa se haga una demostración honorífica con el estamento, de suerte que se dé satisfacción al mundo*" (*Memorial*..).

¹⁶ "*Y no fue menor servicio el de la asistencia que hizieron los braços, y todo el Reyno al Conde de Oropesa en la extirpacion de los bandidos, que con ella se pudo conseguir; quedar el Reyno con la quietud que quedó, sin haver sido parte para apartar a la nobleza desta asistencia, el aver cortado la cabeça a Don Tomás Anglesola, sin concederse las dilaciones según fueros de aquel Reyno*" (*Memorial*..)

¹⁷ "*Después que el Duque de Montalto entró en el gobierno de Valencia (el motivo no se alcanza) no hizo la estimación de la nobleza que los otros sus antecessores avían hecho, alteró todos los tratamientos, y los que hizo fueron indignos, y que obligaron a los cavalleros de*

petició de nous serveis militars s'arribaria a un clar enfrontament de tal manera que el servei acordat finalment en 1.653, ho seria a través de les ciutats i viles reials, donat la falta d'acord al si dels estaments, especialment del'estament Militar¹⁸. Falta d'acord de la que es responsabilitzava al virrei, “*por desear..... que no se consiguiese dicho servicio por mano de los tres brazos, sino por el de las universidades*”. Aquesta afirmació era essencialment correcta ja que en tots els escrits de Montalto, amb motiu de qualsevol servei de tipus econòmic o militar, es ponderava el benefici que resultaria de conduir qualsevol petició a través dels municipis, obviant la negociació amb uns estaments en els que resultava, si més no, difícil superar els entrebancs de tipus normatiu per a qualsevol resolució.

Des del principi del seu govern Montalto no s'havia mostrat disposat a transgir amb els condicionants jurídics i polítics de règim foral; els considerava entrebancs que sols destorbaven els legítims interessos de la corona. En aquest sentit qualsevol element que pogués significar una preeminència dels poders del regne front a l'autoritat de la monarquia, o dels seus delegats, seria sistemàticament sabotejat pel virrei. A més Montalto es sabia pertanyent a una de les famílies més importants de l'alta noblesa i per tant, a nivell personal, es considerava molt superior a tota la cohort de nobles valencians, que s'aferrissava en defensar les preeminències del seu estament. No és d'estranyar, per tant, que el protocol, que havia de ser utilitzat en les entrevistes entre el virrei i els electes dels estaments, fora un cavall de batalla i un obstacle aparentment insuperable per a poder arribar a un acord en la negociació del servei de 1.653¹⁹. És evident que un assumpte de procedències protocol·làries sols era el símptoma i el reflex de tota una sèrie de frustracions passades; en qualsevol cas el divorci de Montalto i els estaments fou cada vegada més gran. Tenint en compte que el braç militar encapçalava tradicionalment qualsevol iniciativa dels estaments, aquest divorci era especialment sentit entre els nobles valencians. Al menys entre una part significativa de la noblesa, ja que el virrei comptava amb el suport minoritari però efectiu d'una sèrie de nobles que havien sabut trobar una

aquel Reyno a sentirse justamente de ellos: y este justo sentimiento obró en el Duque tan gran desazón, que en quantas ocasiones se ofrecieron solicitó el desluzir al Braço Militar, y a todos los de que se compone, de que es preciso haya tenido vuestra magestad muchas y muy repetidas noticias” (Memorial..)

¹⁸ Guia, *Los estamentos*, passim.

¹⁹ “*Pero como para la ejecución del (servei) eran necesarias diferentes conferencias con el Duque Virrey para justar el tiempo que avían de durar las patentes de los Oficiales, pan de munición, y otras cosas deste género; y estas conferencias no se podían tener: por no hazer el virrey a los electos de los Estamentos el tratamiento que siempre se les ha hecho por los virreyes sus antecessores, de que se avian quejado, se propuso se escribiesse a Vuestra Magestad fuesse servido de dar forma cierta en semejantes funciones” (Memorial...)*

posició més convenient per la seua promoció. Es tractava d'un grup encapçalat pel recent nomenat comte de Cervelló²⁰, que en més d'una ocasió evi-

²⁰ No li havia estat fàcil al comte de Cervelló demostrar la seua adhesió a la corona a la fi d'aconseguir el seu títol. Sens dubte li varen fer pagar el seu ascens social amb la més absoluta servitud. Servitud que estava molt lluny de les actituds "foralistes" dels seus companys de grup, i que en la conjuntura de la dècada dels cinquanta del segle XVII, quan no era en absolut previsible la desaparició traumàtica de les institucions valencianes, sols tenia un sentit l'adhesió incontestable als interessos de la monarquia i per tant de una manera o un altra a la irremediable neutralització d'aqueixes institucions. Sols la trajectòria posterior de la seua família, al voltant de la guerra de Successió, ha pogut fer oblidar les característiques evidents del personatge (sobre la qüestió vid Chiquillo, *La noblesa...*, i A. Felipe Orts, *La ascensión social de los Cervelló: de barones de Orpesa a Condes de Cervelló y grandes de España*, en "Estudis 28". València 2002-3, pp. 241-262). Només cal acudir als informes que sistemàticament transmetia el virrei Montalto, amb una minuciositat i freqüència sense precedents en la institució virreginal, per adonar-se de la dimensió humana i cívica d'una de les figures més importants del període. Sens dubte el seu "amic" no li va fer un gran favor deixant tantes proves escrites. (Guia, *Los estamentos*, passim)

És cert que existeixen alguns informes anteriors en els que encara es desconfiava de la seua fidelitat (Felipo, *La ascensión...*, p. 252), emanats de figures prominents del Consell d'Aragó; és molt possible, però, que aquestes desqualificacions de l'actitud de Cervelló en les Corts de 1645, estigueren basades en dos qüestions, la primera en la desconfiança i de vegades menyspreu vers els grups dirigents valencians que mostraren els grans ministres de la monarquia en aqueixa conjuntura, i per altra en que Cervelló encara no estava ben "situat" entre els grups de pressió que tenien una major audiència en ministres com Crespi i per tant la millor manera de frustrar la seua ascensió era assegurar de que es tractava de un noble no "afecte". En qualsevol cas Cervelló justificava anys després, de manera indirecta, les actituds que en aquella ocasió pogués haver tingut contra el bon servei de la monarquia, recordant les característiques que va tenir la celebració ("*Resulta de que solo se pudo detener Vuestra Magestad en estas Cortes treynta, y seys días. En que apenas huvo tiempo para dexar perfionadas las materias del servicio. Y un sin número de importancias del bien público, y muy sustanciales, quedaron sin tratar y otras sin perficionar*", A.C.A., C.A., llig 763, doc. 1/17, 1664).

Malgrat les peripècies, per altra banda normals, en el calendari de la consecució del títol (Felipo, *La ascensión*, pp. 247-251), es pot continuar considerant, com afirma Casey, que Cervelló formava part de la fornada de títols que a partir de les Corts de 1645 modificarien, encara que poc, el panorama de la noblesa valenciana. Aquestes qüestions com totes les referides a les decretacions dels capítols presentats a les corts s'allargarien durant uns quants anys, amb successives concessions, però no rebent mai una satisfacció total. En el cas de mercès particulars i títols passà altre tant, era una manera, vulgarment parlant, de mantenir la paella pel mànec. Pel que respecta a Cervelló cal considerar que a partir de la consulta de 18 de juny de 1649, i la resposta reial de 28 del mateix mes (Citades per Felipo, *La ascensión*, pp. 249-250) Cervelló accedí ja a la condició de Comte. Finalment li havia arribat el "torn". Així el 6 de juliol el Vice-canceller Maties de Baietola li comunicà la decisió reial (A.C.A., A.C., llig. 763, doc. 1/17). A partir d'aleshores apareix ja en tots els documents amb el títol de comte; així l'11 de setembre de 1649 el virrei, en una carta dirigida al rei sobre el setge de Sant Mateu, parla de Cervelló considerant-lo Comte de Cervelló (A.C.A., C.A., llig. 559, doc. 19/1-2). No sols es el virrei, també son els estaments els que ja el consideraven plenament posseïdor del títol; el 13 de desembre del mateix any en la reunió de l'estament militar per tractar sobre la fortificació de Traiguera, apareix com "*Don Gerardo de Servelló, compte de Servelló, baró de Orpesa, síndic*" (Arxiu del Regne de València, A.R.V., Reial-540, fulls 159r-162r). També als arxius de la Ciutat es dona fe del nou títol: a l'ambaixada conjunta que s'organitza, el 9 de des-

taria iniciatives contra el govern virregnal i els dissenys de la monarquia, fent us del *nemine discrepante*; un mecanisme de votació que al requerir la

embre de 1.651, amb membres de l'estament militar i representants de la ciutat per a comunicar l'accés definitiu de la noblesa titulada a les bosses d'insaculats, Cervelló en forma part com a Comte de Cervelló i Baró d'Orpesa (Arxiu Municipal de València, A.M.V., Manuals de Consell, M.C., Reg. 180, fulls 258v-259v, citat per Felipo, *Insaculación*, p. 66). Precisament, entre els primers nobles titulats que accedeixen a la bossa de nobles i cavallers està En Guerau de Cervelló, en la seua qualitat de Comte (Felipo, *Insaculación*, p. 67). La nòmina de documents es faria eterna, sols caldria insistir que en tots els casos, i especialment en la documentació emanada dels virreis i del Consell d'Aragó (vid. Guia, *Los estamentos*, p.134) Cervelló es considerat Comte des de juliol de 1.649, molt abans que s'expedís formalment el títol, el 12 de juliol de 1654 (Felipo, *La ascensión*, p. 251 i 260-261). Si alguna transcendència té aquesta darrera data, no és des de la perspectiva de la possessió del títol, si no per que clarament significa que Cervelló utilitzà els seus càrrecs per aconseguir guanys personals. En juliol de 1654, acabava de ser durant un any Jurat i en aquesta juraderia la ciutat acabaria per concedir dos serveis econòmics molt importants.. Serveis que Cervelló voria recompensats amb la condonació del dret de la *media annata* que encara no havia pagat i per això no s'havia expedit formalment el títol. "*Solo se han hecho mercedes en este gobierno en consideración de estos donativos al Conde de Cervellón, que fué jurado, perdonandole los dos mil escudos de la media annata del título*", frase reveladora de la dimensió de l'assumpte i expressada en un informe final de la gestió de Montalto (*Cotejo de los servicios concedidos en Cortes y fuera de ellas por los estamentos de el Reyno de Valencia, con los que se han concedido por las ciudades y villas del Reyno, en los seis años de el gobierno del duque de Montalto*, Biblioteca Nacional de Madrid, Manuscrit 18666/62). Per últim el propi monarca en més d'una ocasió es dirigiria a Cervelló, utilitzant el tractament corresponent: "*Maestro de Campo, Conde de Cervellón.....*" (Rei al Comte de Cervelló, a través del Consell de Guerra, 21 de novembre de 1.649, copia en A.C.A., C.A., llig. 763, doc. 1/17-21).

Després d'aconseguir el títol, Cervelló tindria una carrera en continu ascens, a finals de 1649 hauria estat nomenat síndic de l'estament militar, càrrec en el que romandria per recomanació reial fins desembre de 1651. Posteriorment, com hem assenyalat, seria Jurat i, en 1654, Administrador de la cisa de la carn; aquest impost havia estat objecte de gran controvèrsia, doncs el virrei hauria negociat amb la Ciutat, en realitat amb Cervelló, per que es desviés de la claveria de censals per pagar els serveis abans al·ludits, en contra de l'opinió del visitador de la ciutat Miquel Jeroni de Castellot. (Guia, *Los estamentos*, passim) En aquest mateix any ocuparia la plaça de Justícia Civil. En 1656 la d'administrador del Pastim i de nou, en 1658, la de Jurat. Encara ocuparia algun càrrec d'importància en la ciutat com el de cap de taula de l'almodí en 1659 i el d'administrador del Pastim, per segona vegada, en 1660 (Felipo, *Insaculación*, p. 145).

La estreta relació de Cervelló amb els virreis acabaria per crear-li molts enemics: "*Todo esto, y el procurar siempre, ajustar lo mas que le era possible, su sentir a las máximas, y dictámenes de los primeros ministros de Vuestra Magestad, y el no poder ignorarse los estava con freqüencia consultando, y estudiando razones con que poder esforçar lo que le respondían. Quanto le grangeó de aplauso, y aceptación, para con ellos; tanto fue, lo que le fue concitando de sinsabores, de sentimientos, y contrastes de los más de los que tienen voto en entrambas partes; hasta llegar, de uno en otro lance, a hacerle perder del todo la mano, y séquito, que antes tenia en ellas*" "*Son tantas las voluntades que le faltan de las que antes tenía por muy suyas, que la manifiesta aversión, que le muestran las más*" feia inútil la seua presència a la Ciutat i a l'estament (A.C.A., C.A., llig. 763, doc. 1/17-21). Aquest plantejament li duria a sol·licitar, en 1659, la renúncia a participar en l'elecció dels oficis majors de la ciutat i en la de síndic de l'estament militar, renunciés que, com és obvi, no li serien acceptades pel rei.

unanimitat podia servir interessos enfrontats.²¹

Si el servei sol·licitat pel rei en 1.653 va ser finalment acordat amb les ciutats, igual camí varen seguir les instàncies d'ajuda de l'infant Joan Josep d'Àustria al setge de Girona. Els estaments foren deliberadament marginats pel duc de Montalto, i la Ciutat de València fou requerida per satisfer les noves necessitats. Aquesta tàctica és reiteradament denunciada al memorial, i en especial els costos polítics i econòmics de les concessions donades a canvi per Montalto a la capital²². Costos que el propi visitador Miquel Jeroni de Castellot i el comte d'Albatera, ambdós membres del Consell d'Aragó, havien advertit, ja que el servei s'havia d'extraure d'una sèrie d'impostos en detriment de la bona administració del municipi²³.

En qualsevol cas Cervelló exagerava, doncs, amb motiu de la crisi de la revolta dels llauradors de l'Horta de 1.663, seria nomenat ambaixador dels estaments davant del monarca per tractar de la resolució donada a la crisi (Vid. Ll. J. Guia Marín: *La revolta dels llauradors de l'Horta*, en "Estudios dedicados al Doctor Peset", València 1982, pp. 305-326).

Una vida tan dedicada al servei de la monarquia tindria un últim premi, la Batllia General de València, vacant en 1664, per mort de Cristoval de Cardona. Càrrec per el que competiria amb altres nobles com el VIe marquès de Guadalest, En Felip de Cardona, amb el que també tenia un altre litigi, el comtat de Bunyol, que passarà igualment a mans dels Cervelló. (Vid. Ll. J. Guia Marín, *Dona, Honor i Bandolerisme: els desordres de l'Almirall d'Aragó en la València del segle XVII*, en "Estudis 28", València, 2.002-03, pp. 287-315).

²¹ Aquesta situació, que fou molt freqüent, també es posa de manifest al memorial: "Y aunque lo que el estamento pretendia acerca del tratamiento, no era condición, ni calidad con que hazia el servicio, sino necesidad precisa para la execución, y cumplimiento dél, huvo algunos votos (que no excedieron jamas de diez) induzidos del virrey, y otros ministros, que proponían no era necesario declaración de dicho tratamiento, sino conceder lo que se pedía, solo a fin de que la materia recibiese dilación, y se impidiese la execución della". Mes avall s'afirma: "siendo permitido por todo derecho al vassallo, quexarse a su Rey, y señor, de las sinrazones, y desafuevos de qualquier Ministro por preeminente que sea, para que con justicia, amor y piedad provea de debido remedio. El Duque ha embaraçado a este Estamento Militar este derecho, y recurso, no permitiendo escribiesse a Vuestra Magestad los sentimientos que del Duque tiene, disponiendolo mañosamente con algunos aliados suyos, que en el Estamento lo contradixeron" (Memorial...)

²² "ofreciendo a unos su valimiento para qualquiera oficio que vacasse, y a todos revocación de la carta de Vuestra Magestad de 29 de março de 1653, en que se aplicó la sisa de dos dineros de la carne a la Claveria de los Censales, la qual en dos años montaría mas de doze mil ducados, no importando tanto el servicio que se les pedía, y que con ello cessaría perpetuamente: con que el hazer dicho servicio era de grande beneficio, y utilidad suya, y que no se sacaría gente de los oficios, ni pagarían feudo alguno de sus haciendas. Con todas estas capitulaciones, y calidades votaron el servicio, y el Duque le admitió, no habiendo querido conceder al Estamento Militar; solo el tratamiento acostumbrado a dar a sus Electos: siendo tanto más considerable; pues hecho por los Braços, comprehenden todo el Reyno, y es el servicio de gente, y de dinero, y de la Ciudad es solo dinero" (Memorial...)

²³ Les diferències de criteri entre els dos membres del Consell d'Aragó residents eventualment a València i el virrei foren freqüents; el primer per que amb alguns dels compromisos que estava adquirint Montalto amb la Ciutat s'estava posant en perill la bona marxa de la Visita de la Ciutat de la que era responsable; el segon, membre de Capa i espasa del Consell, no podia ignorar els greuges que Montalto estava inferint als seus companys de grup. (Vid. Guia, *Los estamentos*, passim).

A banda de rememorar tots els esdeveniments al voltant dels serveis militars sol·licitats en 1.653, el memorial feia referència a d'altres qüestions d'importància per als nobles, en les quals Montalto sempre apareix com el causant dels problemes²⁴. Algunes d'elles tenien relació directa amb la negociació del servei i el propi funcionament intern de les reunions estamentals, d'altres incidíeu en un problema que no era nou: l'extorsió que l'autoritat virregnal havia exercit tradicionalment davant de la possibilitat que s'acudís al rei a denunciar la seua gestió²⁵. S'havien produït també alguns enfrontaments menors per qüestions protocol·làries, que sols haurien afectat a alguns membres significats del grups privilegiats; tanmateix, el fet que la prepotència del virrei fos la causa, seria motiu per a que l'estament militar assumís la protesta davant del rei.²⁶

Era evident que uns dels motius de greuge dels nobles valencians era la repressió soferta per alguns membres destacats dels estaments després del conflicte per la negociació del servei de 1.653. En concret es referien a l'estranyament d'En Cristoval Çanoguera, d'En Jeroni Ferrer i del Comte del Real²⁷. El primer moriria en Cullera on havia estat enviat, malgrat les sol·licituds de canviar-lo a un altre lloc més saludable. El comte del Real fou cridat a Madrid per servir el seu ofici de majordom de la reina, manant-li després detenir-se en Ocaña fins una nova ordre. En Jeroni Ferrer fou desterrat a Vallecas i el seu germa Francesc Ferrer, que havia encapçalat una ambaixada de la Junta del Servei²⁸, a Alcalá de Henares. La tornada del

²⁴ “*Y aunque es imposible referir a Vuestra Magestad todos los inusitados procedimientos del Duque Virrey con la Nobleza, y Estamento Militar de Valencia, y Particulares de que se compone, por ser tantos los disfavores, y desprecios tan continuados, y repetidos, que ni caben en la memoria, ni en el papel. Se propondrán algunos bastantes a justificar la razón, y sentimiento deste Estamento*” (*El Memorial..*)

²⁵ Els textos citats a la nota 13 i les consideracions de la nota 9 evidencien també els entrebancs que el virreis solien posar per evitar qualsevol ambaixada. Precisament aquest havia estat el cavall de batalla entre els estaments i els virreis, i així s'havia manifestat en la legislació elaborada des de les corts de Felip II fins les darreres de 1645. (Guia, *Cortes*, pp. 138-144).

²⁶ Entre aquestes qüestions destaquen les amenaces contra alguns nobles per no parar els seus cotxes al pas del cotxe de la virreina, o les exercides sobre els administradors de l'Hospital General, per “*dificultarle un aposento en la Comedia*”, o el càstig inferit al cotxer de la Marquesa de Quirra, acusant-lo injustament de haver trencat “*la Guardia, quando fué cierto que pasó con permiso y se le dió*”. Aquest contrafur seria reiteradament denunciat pels estaments i formaria part del paquet de denúncies que un any després presentaria en la Cort el baró de Gilet com ambaixador de la Junta de Contrafurs.

²⁷ “*...quan injustamente se desacreditaron con vuestra majestad a Don Christoval Zanoguera, Don Geronimo Ferrer y el conde del Real, a los cuales se les mandó salir de sus casas y aunque no se dixo desterrados publicamente, se entendió assí*” (*Memorial...*)

²⁸ Francesc Ferrer, Síndic de l'estament eclesiàstic, havia estat remés a Madrid, a primers de novembre de 1652, com a síndic de la Junta d'Electes del Servei de les Corts de 1.645, per a protestar per l'actuació del virrei respecte a dita Junta. Havia sortit de València sense comu-

Comte del Real i dels germans Ferrer havia estat permesa a principis de desembre de 1.653, amb la condició de visitar immediatament al virrei i rendir-li compliments. Evidentment en qualsevol litigi l'autoritat de la institució virregnal quedava salvaguardada i això encara donava més motius de neguit als estaments valencians.

A banda de tots els motius de greuge que, com un rosari, Borriol exposarà al seu Memorial, el fet immediat que animaria a organitzar l'ambaixada estava íntimament relacionat amb les normes de funcionament intern de l'estament militar i les ingerències del virrei per tal de violentar-les. A les darreres corts de 1.645 s'havia inclòs en les llistes d'insaculats per a l'ofici de Síndic de l'estament Militar a Lluís Ignasi Royo, doncs complia amb tots els requisits per a ser-ho. Posteriorment, per motius econòmics, va quedar impedit per a poder ser nomenat en aquest càrrec, "*que és la principal cabeça del estamento*". Ara al cap d'uns anys, el 4 de desembre de 1.653, finalitzava la sindicatura d'En Lluís Monsoriu, i el càrrec havia de ser sortejat entre tres noms²⁹ no afectes a les posicions del virrei. A la fi d'evitar el sorteig, Montalto convenceria a Royo per tal que sol·licités ser insaculat de nou. Una maniobra.³⁰ que, mentre es resolía la reclamació, provocava que

nicar-ho al virrei, com era preceptiu, per la qual cosa se li ordenaria que a la tornada es presentés a aquest per tal de reparar el greuge comès amb l'autoritat virregnal. La tornada de Ferrer de Madrid es va produir a mitjans del mes d'agost de 1653, i no fent cas de l'ordre reial va organitzar una entrada oficial, ajudat pel seu germà, Jeroni, pel canonge Gaspar Grau i per gran part dels membres de l'estament militar entre els que estaven Çanoguera i el Comte del Real. De manera deliberada visità primer a l'arquebisbe, acompanyat d'un gran seguici, després al Capítol i finalment a la Junta d'electes del Servei que fou la que l'havia remés a Madrid. Acabades totes les cerimònies visità Montalto, totalment a soles. Evidentment es pretenia des-acreditar al virrei i negar-li qualsevol autoritat sobre els estaments. (Sobre aquesta qüestió vid. Guia, *Los estamentos*).

²⁹ Segons un informe anterior de Montalto (A.C.A., C.A. llig. 568, doc.4/64, virrei al rei, 28-X-1653) es tractava d'En Lluís Mercader, d'En Pere Boil, Senyor de Borriol, i d'En Guillem Ramon Anglesola; aquest era amic d'En Lluís de Monsoriu, però no es confiava en ell, segurament per que era el pare de Tomás Anglesola, ajusticiat pel virrei Oropesa en la repressió de 1.648. (Vid. Guia. *Dissidècia*, passim)

³⁰ Sens dubte, i així ho havia reconegut sense pudor, Montalto, en el seus informes es tractava d'una maniobra, doncs Royo no complia els requisits per a ser síndic. En una elecció anterior hauria estat ja exclòs "*con pretexto que sería fallido*", i encara que inicialment va plantejat un recurs en l'Audiència, va desistir més tard. La seua inhabilitació s'estenia també a d'altres institucions "*siendo ansi, que estando insaculado para los oficios de la Diputación y de la Ciudad, él mismo conociendo la incapacidad en que se hallava (porque no le excluyessen) renunció ambas insaculaciones, cuya renuncia fué admitida por su magestad*" (*Memorial*..).

Ara era necessari per als interessos del virrei que es tornés a presentar al càrrec encara que això significués un nou plet, primer per que es tractava d'una persona afectada, i segons, mentre durava el litigi, continuaria Monsoriu, també afecte. De convèncer a Royo s'encarregaria l'inquisidor Don Juan Chacón, que "*después de haverlo comunicado con Ignacio Royo le volvió de respuesta que sacrificava su voluntad a quanto fuesse del servicio de Su Magestad, y el*

s'allargués la gestió de Monsoriu, i evitava l'elecció d'un noble no desitjat en un càrrec de relativa importància.³¹

Aquesta acció del virrei fou sentida com un atac directe al prestigi de l'estament militar, gelós per mantenir el seus privilegis i preeminències. Possiblement hi havia molta retòrica quan s'afirmava que: "*Y obró tan vivo dolor en toda la nobleza, el que sin voluntad del dicho Ignacio Royo, y en descrédito del Estamento se le quisiessse dar por cabeça a quien se hallava en tan infeliz estado, y descrédito, en nota y deslucimiento de los Cavalleros insaculados para Síndicos, y demas deste Braço, que fué uno de los más principales motivos, para acordar esta embaxada y embiar al dicho don Pedro Boil a representar a Vuestra Magestad todo lo contenido en este papel*"; el que si que era cert i la trajectòria posterior del virregnat de Montalto ho demostraria, era una de les darreres afirmacions del memorial: "*deste, y otros muchos sucessos contenidos en este papel, y los que calla nuestra modestia comprehenderá Vuestra Magestad lo que ha crecido la oposición entre la voluntad del Duque, y la Nobleza*".

Un advertiment que inicialment no tindria massa ressò en la cort de Madrid, inclòs el Consell d'Aragó, preocupats exclusivament pel manteniment del control del conjunt dels territoris de la Corona, i per les contribucions que aquests havien d'aportar a la política comuna de la monarquia. Les crispacions que es produïen al si dels grups privilegiats d'aquests territoris no eren determinants doncs al remat no impedièn la seua integració progressiva en el projecte polític de la monarquia.

El Memorial de Borriol seria puntualitzat de manera immediata pel virrei en un extens informe³². En realitat a l'informe no es rebaten exclusivament les denúncies de Borriol; com tant d'altres escrits de Montalto es converteix en un balanç del seu govern, en el que fa un repàs dels principals problemes amb els que s'havia enfrontat des de la presa de possessió del càrrec. No es priva de fer una tòpica referència al caràcter dels valencians al afirmar que era difícil exercir la justícia i "*conseguir el amor universal destes súbditos; círculo bien difícil de quadrar, aun en provincias de animos blandos*". Totes les peripècies de la negociació del servei amb els estaments i posteriorment amb les ciutats i viles reials, així com tots els greuges denunciats per Borriol, son desgranats des d'una òptica ben diferent a la plantejada per l'estament militar. El que ens interessa tanmateix no és tant reproduir els argu-

Duque le ordenase, y aunque reparava en que los mismos, que la otra vez, le pusieron el impedimento le havían de molestar viendo, que se destinava único obstáculo de su contradicción, estava prompto a executar lo que le ordenava el Duque" (A.C.A., C.A., llig. 568, doc. 4/66, virrei al rei, 4-XI-1653).

³¹ Sobre aquest càrrec i la seua importància Mateu insisteix molt en el seu llibre sobre les corts valencianes. (Mateu, *Tratado*, pp. 41).

ments del virrei, el tenor del quals és imaginable, si no algunes de les asseveracions sobre l'estructura política i institucional del regne de València a final de l'època foral. Cal destacar, en especial, les referències que fa de les reunions estamentals fora de corts; referències que tenen una clara intencionalitat: el dubtar de la seua importància, ja que ell era de l'opinió que calia marginar aquestes instàncies i dirigir qualsevol negociació a través dels municipis. Després de fer una breu descripció de la composició de les corts, de les que insisteix en puntualitzar que *“solo las Cortes convocadas por Vuestra Majestad forman propia i lizitimamente la representación del Reino de Valencia”*, Montalto, afegeix, *“Tienen los tres gremios referidos, y quando se juntan a cortes o parlamentos, poder general para obligar al Reino que repressentan. Y esto generalmente en todos los negocios que quedan acordados,Y en estos cassos se llaman Braços, y fuera destos solo estamentos. Y aunque en Cortes generales deviendo tener en esta Ciudad procurador con poder bastante para ello”*³². Y el militar consta de los nobles, generosos y cavalleros que viven en ella. Y el Real de solos los jurados, el Racional y el sindico según ha establecido la costumbre. No tienen potestad para obligar al Reino en servicio alguno, ni erario con destinación de efectos que dispensar. En la concesión el estilo que guardan es que en estando determinado por ellos algún servicio particular escriben esta deliberación a las ciudades y villas del Reyno, y aunque en ellas es voluntario, el (servicio)resuelto por los estamentos en lo regular siempre se conforman con todo lo que les havisan que han concedido”. Dit això, Montalto argumentaria de manera persistent sobre la bondat de negociar directament amb les ciutats per evitar una fastigosa negociació amb uns estaments que sols sabien posar inconvenients a les demandes reials. Sabedor de la importància que tenia la consecució de serveis militars per a la cort de Madrid, acabarà el seu informe recordant els serveis donats per la ciutat i la resta de comunitats en 1.653 i els que, no sense dificultats, s'estaven negociant per a la campanya de 1654.

Montalto era conscient que al Consell d'Aragó s'estava debatent la necessitat de organitzar nous serveis de la manera més ràpida possible. Entre les possibilitats contemplades pel Consell es considerava la conveniència que el virrei fes les paus amb la noblesa per aconseguir la màxima col·laboració. La consulta del Consell s'havia produït el 28 de març ³⁴ i el rei remetria el mateix dia una carta al virrei en aquest sentit, recomanant-li consul-

³² Informe del virrei al rei, A.C.A., C.A., llig 662, doc. 49/6 al 28, 1-IV-1654.

³³ Es evident que el text té alguna llacuna referida a l'estament eclesiaàstic. que s'hauria produït al efectuar la copia definitiva de l'informe sobre algunes notes prèvies.

³⁴ A.C.A., C.A., llig. 557, doc. 13/33-34, Consulta del Consell d'Arago de 28 de març de 1654.

tés la política a seguir amb Miquel Jeroni Castellot, visitador de la Ciutat i membre del Consell d'Aragó³⁵. Montalto respondria uns dies després de remetre el memorial amb un documentat informe sobre els avantatges i inconvenients de totes les possibilitats. Informe que era teòricament el fruit de les consultes amb una junta especial, en la que assistí, tal i com li fou ordenat pel rei, el regent Castellot, i que lògicament conclouia que el mecanisme de sol·licitar el servei als estaments era inviable³⁶. La carta del virrei

³⁵ Vid. nota 23 i J. Arrieta Alberdi, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1.494-1.707)*, Zaragoza 1994, p. 609.

³⁶ Donat el seu contingut i les referències a qüestions que havien estat de capital importància en els anys anterior es reproduïx una part important del text: "*Este (el servei) se abrá de pedir o por los estamentos, como el año pasado se intentó, o a las ciudades y villas, como al fin se ha conseguido. El medio de los estamentos se halla embaraçado, por no haver síndico en el militar; respecto de la porfía con que se han resistido a hacer la extracción según tengo representado a Vuestra Magestad en varias consultas, y relaciones, sin que mis instancias ni las del vicedanciller de la Corona lo ayan conseguido. El motivo en que se fundan, es decir que no vasta la renuncia que Luis Ygnacio Royo ha hecho a la inseculación, mientras no tienen el reparo de Vuestra Magestad en el agravio, que suponen haverles hecho la sentencia que dió el Consejo abilitando a Royo, para el concurso de Síndico, y si bien pudieran seguir su justa en la misma Real Audiencia, han publicado siempre quieren el remedio de mano de vuestra magestad, a cuyo efecto enviaron a esa corte a Don Pedro Boil de Arenós Barón de Borriol, mas él ha propuesto a Vuestra Magestad otros puntos bien diferentes en el memorial, que dió impreso, sin que de ningún modo hable de la sentencia que tomaron por pretexto para la embaxada. Podríase remover este impedimento, siendo Vuestra Magestad servido de tomar resolución en el punto, y lo que puede caver en la materia sería que Vuestra Magestad mande proceder a la extracción de síndico sin concurrir Ignacio Royo, por haver renunciado, con reservar su derecho al estamento para que ante el Tribunal a quien toca pida en justicia el reparo del gravamen que pretende por la sentencia. Por este camino quedará desvanecido el embaraço del estamento militar mas no asegurada la contingencia del sucesso, ni los largos terminos del tratado, siendo así que concurre la circunstancia del nemine discrepante, y que los que el año antecedente, se empeñaron en la contradicción del servicio, se hallan, no solo compungidos de su horror, antes tan jactanciosos de su culpa, que vistiendola el traje de mérito, instan en pedir premio, por su desatención, introduciendo queja de que se procuró el año pasado apartarlos de la gloria de hacer el servicio, les duele el ofrecimiento de enmendarlo oy, pues en todo el memorial, no se encontrará, que salgan a ello, y puede temerse que en entrado en el tratado, renueven los motivos que publicaron entoncez, para defraudar el tiempo de que primero deven ser oídos sobre las decretadas de los fueros en las ultimas cortes, revocación de pragmáticas, que dicen haverse publicado con penas exorbitantes en perjuicio de la jurisdicción de Barones, observancia de fueros, y otras semejantes que no tocan en el memorial bien que eran en el pretexto de sus clamores y se puede recelar las tengan guardadas para la occasión. Dado caso que se venzan las dificultades, siempre será largo el tratado y aún costoso a Vuestra Magestad por querer muchos de los que concurren sacar de su voto su conveniencia y después de votado el servicio se retardará la execución. Últimamente los estamentos solo conceden el interceder con ciudades y villas a quien es voluntario y no preciso acudir con lo que les repartieren, sabiendo que no pueden obligarlas fuera de Cortes, y tienen tan aviertos los ojos, que para conformarse querrán también, venderlo tan costosamente, como muestra la experiencia en el último servicio que se concedió deste género, el año 1644, en que se hizo a la ciudad de Valencia una gracia que en otro tiempo ofrecia por ella mucho*

no podia ocultar que la situació no era tampoc optimista respecte a les ciutats, encara que continuaven essent la única alternativa, fins i tot si calia recórrer a la concessió de privilegis i mercès a canvi dels seus serveis³⁷.

Malgrat aquestes dificultats³⁸ en les gestions que havia de enllestir el

maior cantidad de lo que importó todo el donativo". Sols hi havia un argument a favor de demanar el servei als estaments, que no era de Montalto si no del rei; aquest argument era recordat pel virrei sense donar-li importància: "*haviendose servido Vuestra Majestad el año antecedente mandarme se introduxese (la negociació) primero en los estamentos para no perderlos en caso de Cortes*" (A.C.A., C.A., llig. 557, doc. 20/1-4, Virrei al rei, 6-IV-1654)

³⁷ El mecanisme de demanar els servei directament a les ciutats i viles tenia inconvenients, donat que algunes encara no havien pagat el servei de l'any anterior. A més una nova petició als municipis agreujaria de nou a l'estament militar "*Bien que tiene clara satisfacció porque és moderno haverse introducido pedir servicios fuera de cortes, a los estamentos, teniendo su principio en el tiempo del Duque de Arcos mi antecesor, pues en lo antiguo los servicios extraordinarios se pidieron siempre a las universidades*"...." *solo los años de 643 y 644 se encaminaron por los estamentos.*" (Ibidem).

Un problema afegit venia provocat per la duració dels governs municipals, que no coincidien amb l'any natural i una nova petició acumularia dos serveis en una mateixa anualitat. Retardar-ho era també perillós doncs s'esperava que el nou govern de la Ciutat de València no estaria tant disposat a col·laborar. Finalment es considerava la possibilitat del "*veneficio de algunas mercedes cuio fructo se emplee en las asistencias y si bien lo limitado de las haciendas del Reyno y particulares no nos prometa cantidad de mucha importancia no hallo inconveniente en dar a entender con cautela a algunos ser este tiempo a proposito para conseguir de Vuestra Majestad alguna gracia que acaso desean, pues es mui posible descubrirse pretensiones que produzcan algún efecto. Parece se podrian veneficiar, títulos, jurisdicciones y erecciones de villas en ciudades*". Era aquesta una proposició que al propi Montalto no li agradava massa, "*Con las universidades tendria inconveniente la misma diligancia, pues si bien dellas se pudiese sacar maior suma, si una vez experimentasen, que conseguían sus conveniencias por tal medio, se embaraçaban en adelante los servicios graciosos que hasta aora se han conseguido sin hacerles ninguna merced porque querrian siempre condicionarlos. Con todo si reussasen servir y se conociese la materia desesperada totalmente, en tal caso se podría entrar en el intento*" (ibidem).

³⁸ A banda de tots els problemes Montalto hagué d'enfrontar-se amb una situació conflictiva al si de la pròpia ciutat. Un conflicte que resoldria de manera expeditiva, i en el que segurament va comptar amb la col·laboració dels oficis majors especialment de Cervelló, que encara era Jurat en Cap pels nobles. El 29 d'abril s'havien produïts greus aldarulls en el Consell General de la Ciutat, dels que el virrei informaria puntualment. Rebuda l'ordre de castigar als responsables, Montalto ordenà l'empresonament immediat de tots ells a mitjans del mes de maig, i paral·lelament l'inici del corresponent judici a l'Audiència. Un judici que de manera fulminant condemnaria per sentència de 12 de juny a severes penes a diversos consellers i al Síndic de la Camera Gaspar Sanz. A aquest se li condemnava a 300 lliures, un any de desterrament al castell de Morella i la privació de la condició d'insaculat. Les penes de la resta oscil·laven des de les tres anys de galeres de Francesc Giner, als cinc anys de desterrament a Eivissa de Pere Rafael. Tots ells quedaven privats de per vida de poder optar a oficis en la Ciutat. La aplicació de la sentència va ser immediata, de tal manera que Montalto es congratulava de que era "*grande el crédito y el respeto*" ganado por la justicia "*siendo el primer exemplar en que se executaria el castigo de semejantes excesos con que espera se ha de establecer fijamente de aquí adelante la obediencia y resignación de los consejeros en quanto se ofreciese del servicio de Vuestra Majestad*" (A.C.A., C.A. llig. 582, doc. 53, Virrei al rei, 24-VI-1654). Amb aquestes premisses era evident que el virrei teia el camí trillat per pressionar a la Ciutat en la negociació d'un nou servei.

virrei, l'ambaixada de Borriol no tenia possibilitats d'obtenir cap èxit. Les demandes reials de nous serveis per a 1654, estaven essent, una vegada més, i amb arguments capciosos, desviades per Montalto a d'altres instàncies, evitant que els estaments pogueren negociar amb la contrapartida d'un servei tutelat per ells³⁹. A més les demandes de la noblesa posaven en qüestió el principi de l'autoritat virregnal i era inimaginable que s'arribés a desautoritzar a la màxima institució representativa de la monarquia.

En Pere Boil allargaria encara un temps la seua estada a la cort, i presentaria nous memorials reiterant les denúncies i peticions de l'estament⁴⁰. Al darrer d'aquests memorials resumiria el contingut de tots ells i la frustració que al remat tenien els nobles valencians. Res nou s'afegia al que ja s'havia manifestat, sols s'apel·lava als informes dels anteriors virreis sobre el comportament correcte de l'estament militar, i es reiterava el divorci total de Montalto amb gran part de la noblesa. Es temia fins i tot alguna actuació de fet per part del virrei sobre alguns cavallers i en aquest sentit es sol·licitava que el rei li ordenés el respecte a la justícia i als furs⁴¹. La desconfiança dels nobles, al menys d'una part, respecte a Montalto era plena, i en conseqüència exigien que no assistira a les causes civils donada la seua parcialitat en alguns plets en les que tenien interès els nobles⁴².

La insistència d'una reparació pública no tindria cap resposta positiva per part de la monarquia. Durant el quatre mesos que va durar la missatgeria de Borriol, sols es va aconseguir un pronunciament genèric del monarca donant-se per servit de la noblesa valenciana. Pronunciament que fos considerat totalment insuficient i que en absolut donava satisfacció a tots els greuges acumulats⁴³. En qualsevol cas no li quedava més remei a l'estament

³⁹ Malgrat que es va produir un intent de negociar el servei amb alguns membres de l'estament militar per part de Miquel Jeroni de Castellot, el virrei sabotejaria aquesta possibilitat (A.C.A., C.A., llig. 602, doc. 68/8-9, Memorial de l'Estament Militar, 13-VI-1654). Finalment el servei de 1654 seria sol·licitat a les ciutats i viles que aportarien un total de 54000 lliures (Vid. nota 20, *Cotejo...*).

⁴⁰ Aquests serien presentats respectivament a primers d'abril (A.C.A., C.A., llig. 602, doc. 68/4, 9-IV-1654), a primers de maig (A.C.A., C.A., llig. 602, doc. 68/6, 1-V-1654) i a primers de juny (A.C.A., C.A., llig. 602, doc. 68/8-9, 13-VI-1654).

⁴¹ "*Suplicase a Vuestra Magestad de forma en esto para que no pueda el Duque atropellar los terminos legales, disposiciones de justicia y fueros del Reyno*" (A.C.A., C.A., llig. 602, doc. 68/8-9, Memorial de l'Estament Militar, 13-IV-1654).

⁴² "*y asi mismo que en las causas civiles a qualquier cavallero que pida no asista el Duque quando se tratase lo suyo se le conceda por aver experimentado en algunos que ha mostrado el Duque passión y particularmente se ha visto en causas de Don Pedro Arnaldo Llansol de Romaní, Varón de Gilet, del Conde de Buñol, de Don Antonio de Cardona, de la Marquesa de Quirra, de don Geronimo Ferrer y de Don Gaspar Grau de Arellano*" (Ibidem)

⁴³ "*Y en premio a su rendimiento i fineça solo le ha merecido a Vuestra Magestad una Real carta en que significa Vuestra Magestad darse por servido de la nobleza de aquel Reyno. Esta*

militar que Borriol tornés a València. El seu comiat, tot i manifestar la fidelitat dels nobles a la monarquia, denotava la tristesa de no haver aconseguit el favor reial.⁴⁴ La noblesa valenciana, com a grup social que gaudia d'una certa cohesió en base a les instàncies institucionals en les que actuava, es veia al mateix temps privada de l'horitzó que li era natural. La seua existència sols tenia sentit si es basava en una estreta correspondència amb el seu rei i senyor, i aparentment, des de la perspectiva d'una societat amb un règim jurídic i polític encara indiscutible, la figura del virrei s'havia convertit en l'únic obstacle.

Sols calia esperar situacions més propícies per a denunciar de nou la gestió del virrei. Aquesta ocasió no tardaria en presentar-se, escassament un any després el Senyor de Gilet encapçalà una ambaixada remesa per la Junta de Contrafurs, i per tant amb el suport, ara sí, dels tres estaments, per denunciar tots els greuges del govern de Montalto. Entre aquests s'inclouïen algunes de les denúncies plantejades per Borriol. El resultat, aparentment més beneficiós, de l'ambaixada del de Gilet, no comportaria en absolut una desautorització del virrei⁴⁵, però la noblesa va jutjar que havia rebut un major reconeixement. De fet en la difícil trajectòria de la Junta de Contrafurs, aquesta ambaixada fou considerada, al pas del temps, com un paradigma a tenir en compte, no sols per que s'havien fet pronunciaments menys desfavorables a les demandes dels estaments si no pels procediments seguits en tot el procés. Era evident que la monarquia havia d'optar per cercar camins d'enteniment encara que, en el fons, la major part de les vegades no es feien concessions generalitzades massa importants, si no el que hi havia era una puntual i selectiva captació dels elements més significats dels grups privilegiats.

Señor es satisfacción general y quando en el crédito de algunos particulares padece el de todo el estamento, cierto es que sin que sean estos restituydos particularmente del mismo modo que fueron desacreditados queda siempre deslucida y ultraxada la nobleça de que se compone este estamento". (Ibidem).

⁴⁴ "Oy Señor pone silencio a sus queexas certificando a Vuestra Majestad que no enbarga tanto su voz la resolución de su retiro como el ahogo de su dolor, solo lleva en su mayor desconsuelo por su mayor alivio la dicha de aver llegado a los pies de Vuestra Majestad pues el aver logrado esto será siempre la circunstancia de su mayor estimación" (Ibidem)

⁴⁵ En qualsevol cas a les darreries del seu mandat Montalto continuaria vanagloriant-se d'haver aconseguit tots els serveis a traves de les ciutats i les viles sense necessitat de recórrer als estaments. De fet fins el virregnat del Marqués de Camarasa, no es tornaria a demanar un servei als estaments, renovant-se una pràctica que ja no tornarà a abandonar-se durant tot el regnat de Carles II.

